

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ОСАДЧИЙ В'ЯЧЕСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики,
к.і.н., доцент

_____ І.В. Богінська
« _____ » _____ 2021 р.

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД АГРЕСИВНИХ ДІЙ РФ
В ГРУЗІЇ ТА УКРАЇНІ**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Керівник:
Чарських І.Ю., доцент кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики, к.і.н.

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2021

АНОТАЦІЯ

Осадчий В.В. Інформаційний супровід агресивних дій РФ в Грузії та Україні. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, регіональні студії і суспільні комунікації». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджено агресивну сутність політики державного керівництва Росії проти України та Грузії. Розглянуто інформаційний супровід військового конфлікту РФ в Грузії. Здійснено аналіз використання засобів та прийомів інформаційної війни у російській ЗМІ при висвітленні конфлікту в Україні. А також визначено методи маніпулювання українських ЗМІ в інформаційній війні між Росією та Україною.

Ключові слова: *інформаційна війна, Україна, Росія, Грузія, ЗМІ, інформаційний супровід.*

52 с. Бібліограф.: 38 найм.

ABSTRACT

Osadchyi V.V. Information support of aggressive actions of the Russian Federation in Georgia and Ukraine. Specialty 291 "International Relations, Regional Studies and Public Communications". Vasyl` Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

In the qualification (bachelor's) work the aggressive essence of the policy of the state leadership of Russia against Ukraine and Georgia is investigated. The information support of the military conflict of the Russian Federation in Georgia is considered. The use of means and methods of information warfare in the Russian media in covering the conflict in Ukraine is analyzed. Also, defined methods of manipulating the Ukrainian media in the information war between Russia and Ukraine are identified.

Key words: *information war, Ukraine, Russia, Georgia, mass media, information support.*

52 pages. Bibliography: 38 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬК НА ТЕРИТОРІЮ ГРУЗІЇ ТА УКРАЇНИ.....	6
1.1. Характеристика інтересів та участі Російської Федерації в Грузії.....	6
1.2. Причини, передумови, цілі агресії Росії проти України	10
1.3. Агресивна сутність політики державного керівництва Росії проти України	19
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ АГРЕСИВНИХ ДІЙ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В ГРУЗІЇ ТА УКРАЇНІ	25
2.1. Інформаційний супровід військового конфлікту РФ в Грузії.....	25
2.2. Аналіз використання засобів та прийомів інформаційної війни у російських ЗМІ при висвітленні конфлікту на сході України.....	26
2.3. Методи маніпулювання українських ЗМІ в інформаційній війні між Росією та Україною.....	32
РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНА БОРОТЬБА НАВКОЛО ПЕРСПЕКТИВ УРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ МІЖ РФ ТА ГРУЗІЄЮ, РФ ТА УКРАЇНОЮ	38
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	49

ВСТУП

Актуальність дослідження. В сучасних умовах хід та наслідки міжнародних конфліктів усе більшою мірою залежать не стільки від співвідношення воєнних або економічних потенціалів конфліктуючих сторін, скільки від успішності медійного забезпечення, зорієнтованого як на внутрішню аудиторію, яку треба переконати у в тому, що дії державних структур у вдовоюванні інтересів країни були рішучими і ефективними, так і на переконання міжнародної спільноти в агресивності та віроломстві ворога й легітимності власних дій, справедливості переговорних позицій тощо. Це повною мірою підтверджують інформаційні війни, розв'язані Російською Федерацією навколо подій 2008 р. в Грузії та 2014-2021 рр. в Криму та на сході України

Об'єктом дослідження є сучасний стан інформаційної війни у міжнародних відносинах.

Предметом дослідження є інформаційна війна РФ на підтримку своїх агресивних дій проти Грузії в 2008 та в 2014-2021 рр.

Географічні межі – інформаційна війна відбувається у медіапросторі, який має всесвітній характер.

Мета роботи – з'ясувати особливості інформаційного супроводу агресивних дій РФ в Грузії та Україні.

Для досягнення зазначеної мети потрібно вирішити наступні **завдання**:

- навести характеристику інтересів та участі Російської Федерації в Грузії;
- визначити причини, передумови, цілі агресії Росії проти України;
- розглянути агресивну сутність політики державного керівництва Росії проти України;
- описати інформаційний супровід військового конфлікту РФ в Грузії;

- здійснити аналіз використання засобів та прийомів інформаційної війни у російський ЗМІ при висвітленні конфлікту в Україні;
- зазначити методи маніпулювання українських ЗМІ в інформаційній війні між Росією та Україною;
- обґрунтувати напрямки протидії інформаційного російсько-грузинського конфлікту;
- сформулювати шляхи врегулювання інформаційного російсько-українського конфлікту.

Характеристика джерел. Інформаційною базою роботи слугували міжнародні конвенції, договори та нормативні документи міжнародних організацій, а також матеріали міжнародних конференцій.

Методи дослідження: історичний метод, порівняння – для визначення проблемних аспектів у реалізації урегулювання інформаційного конфлікту між Україною та Росією, Грузією та Росією; методи аналізу та синтезу, узагальнення, зокрема аналіз джерел, літератури, що стало основою роботи, сформулювало розуміння теми; системний метод – для аналізу процесу визначення сучасного стану політичної пропаганди між досліджуваними державами.

Наукова новизна досліджуваної теми полягає у тому, що вперше була спроба ґрунтовно проаналізувати сучасний стан інформаційного супроводу агресивних дій РФ в Грузії та Україні.

Структура бакалаврської роботи побудована в чіткій логічній послідовності до поставленої мети та завдань. А саме складається зі вступу, 3 розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬК НА ТЕРИТОРІЮ ГРУЗІЇ ТА УКРАЇНИ

1.1. Характеристика інтересів та участі Російської Федерації в Грузії

Російсько-грузинська війна – це війна між Грузією, Росією і російськими самопроголошеними республіками Південної Осетії та Абхазії. Бойові дії відбувалися в стратегічно важливому регіоні Закавказзя. Даний конфлікт вважається першою європейською війною 21 століття.

Республіка Грузія заявила про свою незалежність на початку 1991 року, коли Радянський Союз почав розпадатися. У цьому тлі війна у 1991-1992 роках між Грузією і сепаратистами залишила частини колишньої Південно-Осетинської автономної області під фактичним контролем російсько-непризнаних сепаратистів. Після війни на території було розміщено спільні миротворчі сили грузинських, російських і осетинських військ. Подібний сценарій розвинувся в районі Абхазії, де абхазькі сепаратисти вели війну в 1992-1993 роках. Після обрання Володимиром Путіним у Росії в 2000 році та прозахідною зміною влади в Грузії в 2003 році, відносини між Росією та Грузією почали погіршуватися, досягши повної дипломатичної кризи до квітня 2008 року.

До 1 серпня 2008 року південноосетинські сепаратисти почали обстріл грузинських сіл, проте не менш грубою була відповідь грузинських миротворців у цьому районі. Артилерійські атаки проросійських сепаратистів розірвали угоду про припинення вогню 1992 року. Щоб покласти край цим атакам і навести порядок, грузинська армія була відправлена до зони конфлікту в Південній Осетії 7 серпня. Грузини взяли під свій контроль більшу частину сепаратистського оплоту – столицю Південної Осетії Цхінвалі.

Російські війська тим часом незаконно перейшли російсько-грузинський державний кордон і просунулися до зони конфлікту в Південній Осетії. [31 р.35]

Росія звинуватила Грузію в "агресії проти Південної Осетії" і 8 серпня розпочала велике наземне, повітряне і морське вторгнення в Грузію під приводом операції "Примусу до миру". Сили Росії і Південної Осетії боролися проти грузинських військ у Південній Осетії і навколо неї протягом декількох днів, поки грузинські сили не відступили. Російські та абхазькі війська відкрили другий фронт, напавши на ущелину Кодорі, яку тримала Грузія. Російські військово-морські сили блокували частину північного грузинського узбережжя. Російські військово-повітряні сили атакували населені пункти за межами зони конфлікту, по районах Грузії. Під час і після конфлікту велися також кібервійна та інформаційна війна. Реакція Заходу була немиттєвою, і тільки 12 серпня, Ніколя Саркозі, президент Франції, що головував в Європейському Союзі, домовився про угоду за припинення вогню між сторонами протистоянь.

Російські війська тимчасово окупували грузинські міста Зугдіді, Сенакі, Поті і Горі. Південні осетини знищили більшість етнічних грузинських сіл у Південній Осетії і були відповідальними за етнічні чистки грузин. Росія визнала незалежність Абхазії та Південної Осетії від Грузії 26 серпня 2008 року, а грузинська влада розірвала дипломатичні відносини з Росією. 8 жовтня Росія переважно завершила виведення військ з частин території Грузії. 192 тис. чоловік стали біженцями, але мало хто після війни повернувся до своїх домівок, 20 272 людини, в основному етнічні грузини, залишилися внутрішньо-переміщеними та без даху над головою.

З викладеного слідує, що було порушено угоду 1992 року про припинення вогню, але її недотрималась Південна Осетія, яка почала влаштовувати провокації у грузинську сторону. Грузія завдала артилерійську відповідь, адже зоною ураження стали прикордонні грузинські села, яким загрожувала небезпека. Так і розпочався важкий серпень 2008 року для

Грузії. Далі у даній роботі висвітлюються події більш детально та конструктивніше.

Закавказзя лежить між російським регіоном Північного Кавказу і Близьким Сходом, що становить "буферну зону" між двома регіонами. Також Закавказзя межує з Туреччиною та Іраном. Стратегічна важливість регіону зробила його проблемою безпеки для Росії. Значні економічні причини, такі як наявність або транспортування нафти, безперечно впливають на інтерес до Закавказзя. Вплив над Закавказзям дозволить Росії керувати західною присутністю в Центральній Азії, адже ця територія має геополітичне значення.

Росія розглядала чорноморське узбережжя і сусідство з Туреччиною, як безцінний стратегічний атрибут Грузії. Росія мала більше корисливих інтересів в Абхазії, ніж в Південній Осетії, оскільки російська військова присутність на чорноморському узбережжі розглядалося, як життєво важливою для російського впливу в Чорному морі. До початку 2000-х років Південна Осетія спочатку була задумана, як інструмент збереження контролю над Грузією. [32]

Володимир Путін став президентом Російської Федерації в 2000 році, що в подальшому вплинуло на російсько-грузинські відносини. Конфлікт між Росією і Грузією почав загострюватися в грудні 2000 року, коли Грузія стала першим і єдиним членом Співдружності Незалежних Держав (СНД), з яким було запроваджено російський візовий режим. Едуард Кокойти, імовірно член мафії, став де-факто президентом Південної Осетії в грудні 2001 року, саме він був підтриманий Росією, оскільки хотів зірвати мирне возз'єднання Південної Осетії з Грузією. Російський уряд почав масову видачу російських паспортів жителям Абхазії і Південної Осетії в 2002 році без дозволу Грузії; ця політика "паспортизації" заклала основу для майбутніх претензій Росії на ці території. У 2003 році президент Путін почав розглядати можливість військового вирішення конфлікту з Грузією [33 pp. 206–209, pp. 233–235].

Після того, як у 2006 році Грузія депортувала чотирьох підозрюваних російських шпигунів, Росія розпочала повномасштабну дипломатичну та

економічну війну проти Грузії, а потім переслідування етнічних грузин, що проживають в Росії.

До 2008 року більшість жителів Південної Осетії отримали російські паспорти. За даними агентства Reuters, Росія забезпечувала дві третини річного бюджету Південної Осетії до війни. Де-факто уряд Південної Осетії в основному складався з російських громадян, які займали аналогічні державні посади в Росії, і російських офіцерів, що домінували в структурах безпеки Південної Осетії. [34]

Однією з головних цілей президента Грузії Саакашвілі, це було вступити у НАТО, яке стало одним з основних каменів спотикання у відносинах між Грузією і Росією. Північний сусід Грузії боявся посилення та нового натівського члена на своїх південних рубежах. [35]

Хоча Грузія не має значних запасів газу або нафти, але на її території знаходиться частина трубопроводу Баку-Тбілісі-Джейхан, що поставляє газ в Європу. Росія, Іран і країни Перської затоки виступали проти будівництва трубопроводу. Оскільки він знизив залежність Заходу від нафти Близького Сходу, трубопровід став основним фактором підтримки Грузії з боку Сполучених Штатів. [36, 37]

Під час саміту НАТО в Бухаресті в квітні 2008 року американський президент Джордж Буш-молодший виступив з пропозицією «Плану дій щодо членства в НАТО» (ПДЧ) Грузії і України. Однак Німеччина і Франція заявили, що пропозиція ПДЧ для України і Грузії буде "непотрібним злочином" вже для Росії. НАТО заявила, що Україна і Грузія будуть прийняті в альянс і взяла на себе зобов'язання розглянути запити на ПДЧ в грудні 2008 року. [38]

Президент Росії Володимир Путін під час саміту був в Бухаресті. На закінчення саміту 4 квітня Путін заявив, що розширення НАТО по відношенню до Росії "буде сприйняте, як пряма загроза безпеці нашої країни".

Після Бухарестського саміту ворожість Росії посилилася, і Росія почала активно готуватися до вторгнення в Грузію. Начальник Генерального штабу

російських збройних сил Юрій Балуський заявив 11 квітня, що Росія зробить "кроки іншого характеру" на додаток до військових дій з блокування членства колишніх радянських республік в НАТО. У 2012 році генерал Балуський визнав, що було рішення президента Путіна, атакувати Грузію до інавгурації Дмитра Медведєва в травні 2008 року в якості президента Росії, але цей план відстрочили і вже були дані чіткі вказівки в серпні 2008 року. Росія прагнула зупинити вступ Грузії в НАТО, а також здійснити "зміну режиму" у Грузії [33 pp. 233–235].

Наведені дані свідчать, що вперш за все Росія розглядала Закавказзя, як економічно-стратегічний регіон. А воз'єднання Грузії та Південної Осетії мирним шляхом ніяк не входило у план росіян, тим паче прагнення Грузії вступити до північноатлантичного альянсу. Тому навесні 2008 почалась активна підготовка російських збройних сил до вторгнення на грузинські території. Адже Росія ніяким чином не могла допустити те, щоб Грузію було прийнято до НАТО.

1.2. Причини, передумови, цілі агресії Росії проти України

20 лютого 2014 року Російська Федерація розпочала операцію з окупації української Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, результатом якої стала незаконна анексія Росією частини суверенної держави Україна. І хоча Москва проголосила Крим «своєю територією», але з точки зору міжнародного права півострів залишається невід'ємною частиною України, незаконно окупованою Російською Федерацією.

У 2016 році офіс прокурора Міжнародного кримінального суду опублікував звіт, в якому підтверджується кваліфікація ситуації на тимчасово окупованій території АР Крим та міста Севастополя як міжнародного збройного конфлікту між Україною і РФ, який почався не пізніше 28 лютого 2014 року і триває до цього дня. Таким чином, поки Крим і Севастополь не будуть повернуті під контроль України, між Росією і Україною буде відбуватися міжнародний збройний конфлікт, до якого застосовується право

міжнародних збройних конфліктів (міжнародного гуманітарного права), яке, в тому числі, класифікує і забороняє військові злочини.

Незважаючи на те, що Російська Федерація всіляко намагається створити ілюзію «миру» і «спокою» в окупованому Росією Криму, насправді, протягом усіх років окупації півострова, там відбуваються справжні і чітко визначені міжнародним правом військові злочини:

Зміна етнічного складу шляхом переміщення Росією як країною-окупантом частини власного цивільного населення в окупований нею Крим і депортація частини місцевого населення.

Згідно Женевської конвенції про захист цивільного населення у воєнний час від 1949 року, що заміщення цивільного населення під час окупації і переміщення з окупованої території або депортація місцевого населення прирівнюються до військових злочинів.

Відразу після анексії Криму Росія почала змінювати його етнічний склад. За офіційними російськими даними, з території Росії в окупований Крим переїхало приблизно 100 000 чоловік, але експерти вважають, що ця цифра занижена, і справжню кількість переміщених осіб може досягати 270 000. В цей же час відбувається систематична депортація жителів півострова, які відмовилися отримувати незаконні російські паспорти. За даними Кримської правозахисної групи, за період окупації з Криму депортували близько 2550 осіб, переважна більшість з яких є громадянами України. Також слід зазначити факти незаконної заборони на в'їзд до Криму представників корінного народу півострова - кримських татар. Яскравим прикладом стало рішення окупаційної влади заборонити до 2019 року в'їжджати в Крим лідеру кримськотатарського народу Мустафи Джемілева.

Незаконне позбавлення волі

Оскільки Росія як країна-окупант розповсюдила своє законодавство на територію Криму, незаконне з точки зору міжнародного гуманітарного права позбавлення волі стало систематичним злочином, яке Російська Федерація здійснює в Криму. Міжнародний кримінальний суд в звіті повідомляє про випадки кримінального переслідування в судах Криму та засудження на різні

терміни тюремного ув'язнення в ході судових розглядів, спрямованих проти проукраїнських активістів і кримських татар. Згідно з наявними відомостями, такі особи були засуджені на терміни тривалістю від двох до чотирьох років в ході судових розглядів, що проходили в умовах відсутності основних судових гарантій, і в судах, заснованих без дотримання відповідних норм міжнародного гуманітарного права.

Обмеження свобод (свободи слова, свободи засобів масової інформації, релігійної свободи, тощо)

Іншим злочином є обмеження Росією свободи в Криму. Заборона мітингів і акцій, обмеження свободи слова, знищення незалежних ЗМІ, блокування українських інформаційних ресурсів, заборона дозволених українським законодавством організацій, таких, як Меджліс кримськотатарського народу, Свідки Єгови або Хізб ут-Тахрір - все це прирівнюється до військових злочинів, які РФ здійснює в Криму як країна-окупант.

Примус жителів окупованого Криму до служби в Збройних силах Росії

Згідно з міжнародним гуманітарним правом, мобілізація місцевого населення в збройні сили країни-окупанта є різновидом військового злочину. Згідно зі звітом канцелярії Міжнародного кримінального суду, починаючи з 2014 року чоловіки призовного віку, які проживають в Криму, чотири рази призивалися до Збройних сил Російської Федерації - в ході призову навесні 2016 року, в період з квітня по липень 2017 року, в жовтні 2017 року, а також навесні 2018 року. За даними Кримської правозахисної групи, не менше 12 229 громадян України, жителів Криму, були призвали до лав ЗС РФ з весни 2015 по весну 2018 року. Правозахисниками як доказ військового злочину було зібрано 165 нормативно-правових актів, виданих російською владою і підконтрольною Росії так званою «владою» Криму про проведення на півострові призовних кампаній.

Переміщення засуджених

Переміщення засуджених з окупованої території на територію країни-окупанта також вважається військовим злочином. За даними

правозахисників, рахунок переміщених з Криму в Росію засуджених пішов на сотні, Міжнародний кримінальний суд повідомляє про як мінімум 59 встановлених фактах переміщення засуджених з території Криму до Російської Федерації.

Порушення права власності в окупованому Криму і місті Севастополі

Проведена в Криму у вересні 2014 року так звана «націоналізація» стала грубим порушенням міжнародного гуманітарного права, що прирівнюється до військового злочину. Були порушені права власності багатьох українців, які проживають в окупованому Криму або на материковій Україні. Також незаконне нав'язування жителям Криму російського законодавства стало причиною втрати багатьма кримчанами права на власність землі або нерухомості. Звіт канцелярії Міжнародного кримінального суду говорить про щонайменше 280 об'єкти нерухомого майна, що належать приватним особам, компаніям, а також культурним і науковим установам, які були захоплені, починаючи з лютого 2014 року.

Обшуки, приниження, тортури, вбивства, викрадення, знущання тощо

Весь час окупації Росією Криму супроводжується ще й такими військовими злочинами щодо цивільного населення, як незаконні обшуки, приниження, тортури, вбивства, викрадення, знущання тощо. Будинки кримських татар і проукраїнських активістів стали об'єктами постійних обшуків з боку російських силовиків. За даними уповноваженого Президента України у справах кримськотатарського народу Мустафи Джемілева, окупанти провели більше 800 обшуків, більшість з яких припадає на кримських татар.

Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні оприлюднила звіт про порушення міжнародного права в окупованому Криму, серед яких затримання і катування, від яких страждають в основному кримські татари. У період з 13 вересня 2017 року по 30 червня 2018 року в Криму задокументовано 81 випадок порушень прав людини, жертвами яких стали 167 осіб, в тому числі 34 жінки і 72 представника національних меншин. За даними місії, до осіб, яких утримували під вартою, застосовувалися

заборонені методи, зокрема, тортури електричним струмом і сексуальне насильство. Кількість насильницьких зникнень з початку окупації зросло до 40.

Порушення права на освіту рідною мовою

Росія цілеспрямовано знищує українську і кримськотатарську мови в окупованому Криму. Станом на 2018 рік, в Криму діє лише одна українська школа, в якій навчаються 132 учні. У 2017-2018 роках жоден вищий і середній навчальний заклад не прописав в методичних програмах українську мову як предмет, в той час як всі загальноосвітні школи Криму ще в 2014 році були незаконно переведені окупаційною так званою «владою» на російські підручники та російську програму навчання. Трохи краща ситуація з кримськотатарськими школами - в 2017-2018 роках на півострові зафіксували 31 школу (133 класи з 1879 учнями), де навчання проходить на кримськотатарській мові.

Порушення права на справедливе і нормальне судочинство

Російська влада свідомо відмовляє мешканцям окупованого Криму в справедливому судочинстві, оскільки інакше вони будуть змушені визнати ті злочини і беззаконня, які самі і роблять. Велика кількість незаконно ув'язнених за політично вмотивованими справами, фабрикація справ проти кримських татар і проукраїнських активістів, неправомірні рішення так званих «судів» щодо штрафів та власності жителів Криму - все це свідчить про ще одну групу російських військових злочинів в Криму. Звіт канцелярії Міжнародного кримінального суду говорить про те, що в результаті поширення законодавства Російської Федерації, включаючи закони про тероризм і екстремістську діяльність, на території Криму проукраїнські активісти і представники кримських татар були піддані судовому переслідуванню в судах, створених без дотримання норм міжнародного гуманітарного права.

Незважаючи на невизнання Росією своєї участі у війні на Донбасі, міжнародне право чітко описує дії, які підпадають під поняття «агресія», «міжнародний збройний конфлікт» і «військовий злочин, вчинений під час

міжнародного збройного конфлікту». Незалежно від факту оголошення війни або невизнання суб'єктом міжнародного права своєї участі в збройному конфлікті, певні дії можуть мати ознаки міжнародного конфлікту, до якого застосовується відповідне гуманітарне право.

З огляду на той факт, що на Донбасі є велика кількість сучасного російського важкого озброєння і десятки тисяч російських військових, війна в Донбасі за визначенням є міжнародним збройним конфліктом, що передбачає застосування статей Римського Статуту.

У своєму звіті за 2016 рік канцелярія Прокурора Міжнародного кримінального суду зазначила, що факти прямого військового протистояння між збройними силами Російської Федерації і України вказують на те, що, принаймні, з 14 липня 2014 року на сході України має місце міжнародний збройний конфлікт. У звіті також йдеться про те, що канцелярія Прокурора продовжує розглядати заяви щодо загального контролю Росії над незаконними збройними формуваннями на сході України, що дозволить розглядати збройний конфлікт між ЗСУ та російськими найманцями на Донбасі як єдиний міжнародний конфлікт разом зі збройним конфліктом між ЗСУ та Збройними силами РФ.

Далі будуть наведені лише деякі факти зухвалих військових злочинів, скоєних Російською Федерацією на Донбасі.

Обстріл Маріуполя

Вранці 24 січня 2015 року російські гібридні війська обстріляли з реактивної артилерії мирне прифронтове місто Маріуполь. В результаті обстрілу загинула 31 людина і 117 були поранені. Серед постраждалих був один військовий, а решта - цивільні. Вночі, напередодні обстрілу, російські найманці з т. зв. «ДНР» оголосили про початок масштабного наступу на Маріуполь. Незабаром СММ ОБСЄ опублікувала звіт, в якому чітко було сказано, що обстріл вівся з підконтрольною Росії частини Донбасу.

Службою безпеки України було встановлено і доведено, що обстріл Маріуполя було скоєно кадровими російськими військовослужбовцями із

застосуванням двох штатних реактивних дивізіонів Збройних сил РФ. Також слідчі СБУ встановили безпосередню участь в обстрілі підрозділів 200-ї Печенізької окремої мотострілкової бригади і другої Гвардійської Таманської мотострілецької дивізії. З території Росії атакою на мирне місто безпосередньо керував начальник ракетних військ і артилерії Південного військового округу Збройних сил РФ генерал-майор Ярошук Степан Степанович.

Штурм Дебальцеве

Штурм Дебальцеве і його околиць став схожим злочином на Іловайську трагедію, оскільки напередодні штурму між Україною і Росією було підписано угоду, яка встановлювала режим повного припинення вогню. 12 лютого 2015 року лідери України, Росії, Франції та Німеччини підписали Комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу, який передбачав повне припинення вогню, починаючи з 00:00 години 15 лютого 2015 року та фіксував лінію розмежування, згідно з якою Дебальцеве і його околиці повинні були залишатися під контролем Збройних сил України. Однак, незважаючи на домовленості, російські гібридні війська почали наступ на Дебальцеве. На сьогодні встановлено і доведено, що під час штурму Дебальцеве була задіяна п'ята окрема танкова бригада Збройних сил Російської Федерації та інші підрозділи з Бурятії.

Окремо слід відзначити, що атака російських військових на Дебальцеве супроводжувалася масованим артилерійським вогнем по цивільній інфраструктурі, що підпадають під визначення військового злочину. З огляду на той факт, що українські військові були фактично оточені ВС РФ, не було ніякої військової доцільності в масованому обстрілі, який привів до загибелі українців, руйнування інфраструктури та знищення майна цивільних. Очевидно, що метою Росії було демонстративно завдати максимальної шкоди українській армії, що також можна розглядати як військовий злочин.

Навмисні обстріли цивільного населення і розміщення артилерії серед житлових будинків

Практично з самого початку військової агресії Російської Федерації проти України на Донбасі Москва використовувала тактику обстрілу цивільного населення з подальшим звинуваченням в цьому української сторони. Заради пропагандистської «картинки» Москва свідомо йшла на атаки у цивільних, що є військовим злочином.

Яскравим прикладом є визнання одного з російських найманців на ім'я Олександр Лис, який влітку 2014 роки воював в Луганську і через кілька років по тому зізнався, що обстріл Луганська вели не «українські ДРГ», а бійці батальйону російських найманців «Зоря».

22 січня в Донецьку з міномета було обстріляно тролейбус, після чого Росія і її найманці відразу звинуватили в цьому злочині українську сторону. Незважаючи на спроби Росії приховати докази, експерти встановили, що обстріл вівся з міномета, дальність якої не перевищує 7 км, що значно менше, ніж відстань до найближчої позиції ВСУ.

В мережі Інтернет є відео, на якому зафіксовано кілька російських БМ-21 «Град», що вели вогонь в напрямку українських військових, але одна така машина веде вогонь в зворотному напрямку, імітуючи «вогонь ВСУ по цивільних об'єктах Донбасу».

Кричущим порушенням міжнародного гуманітарного права є систематичні обстріли російськими військовими і найманцями Донецької фільтраційної станції, на якій міститься хлор. Ці обстріли можуть призвести до екологічної катастрофи і масового отруєння цивільних осіб.

Іншим злочином, яке піддає цивільне населення небезпеки, є розміщення російської артилерії серед житлових будинків. Таку тактику російські гібридні війська використовують з метою прикритися мирним населенням або навмисно викликати у відповідь вогонь для пропагандистської «картинки». Існує безліч фото- і відеоматеріалів, на яких зафіксовано використання реактивної артилерії, ствольної артилерії і мінометів, розташованих прямо серед житлових будинків.

Вбивства, страти, знущання, зґвалтування, тортури, відсутність права на справедливий суд і незаконне позбавлення волі .

Російська окупація частини східної України принесла страждання жителям цієї території. Порушення прав людини, репресії, знущання, кари, катування, незаконне позбавлення волі і відсутність права на справедливий суд стали нормою для окупованої частини Донбасу.

24 травня 2014 полковник ФСБ Росії Ігор Гиркин в Слов'янську підписав перший так званий «протокол трійки» за радянським зразком про страту без суду і слідства двох місцевих жителів. Таким же чином в Слов'янську були вбиті десятки людей.

У червні 2014 року підконтрольні Ігорю Гиркину люди викрали чотирьох служителів місцевої протестантської церкви. Спочатку російські найманці вимагали за їхнє життя викуп, але після отримання грошей посадили в машину і заради забави розстріляли.

Російський найманець Арсеній Павлов на прізвище «Моторола» в 2015 році в коментарі Kyiv Post заявив, що особисто вбив 15 українських військовополонених. Кілька разів російські найманці проводили в окупованому Росією Донецьку так званий «парад полонених», що також є військовим злочином.

У звіті «Російські військові злочини в Східній Україні в 2014 році» задокументовані численні вбивства, тортури, знущання і зґвалтування щодо цивільних і військовополонених українців. Тортурами і вбивствами військовополонених займаються російські найманці, російські козаки, так звані «кадиrowці» і співробітники російської військової розвідки ГРУ. Цивільними займаються в основному найманці, часто заради наживи - майна або викупу, але знущання, катування і вбивства на ідеологічній основі також дуже поширені. Так, наприклад, за проукраїнську позицію або будь-яку допомогу українським військовим цивільні можуть поплатитися здоров'ям або навіть життям.

Заборонені міни і боєприпаси

Протягом всієї російсько-української війни ВС РФ використовують заборонені міни, вибухові пристрої і снаряди, які викликають надмірних ушкоджень чи невинуватених страждань.

Починаючи з 2015 року, українські військові періодично знаходять в зоні бойових дій заборонені протипіхотні міни «Чорна вдова». При звільненні н.п. Широкіно росіяни замінювали ними тіла загиблих невідомих людей.

У серпні 2018 року в районі населеного пункту Гранітне (Донецька обл.) українські розвідники виявили заборонений російський мінно-вибухової комплекс НВУ-П «Полювання». Через кілька днів, під час проведення робіт з очищення звільнених територій на Донбасі, українські сапери знайшли інші російські вибухові пристрої - протипіхотні міни ПМН-2, які заборонені Оттавською конвенцією.

Крім використання заборонених хв, українською стороною зафіксовані випадки застосування російськими гібридними військами заборонених снарядів з білим фосфором, які викликають особливо важкі і болючі каліцтва або призводять до повільної і болісної смерті.

1.3. Агресивна сутність політики державного керівництва Росії проти України

Виступаючи на XXII асамблеї Ради із зовнішньої і оборонної політики 22 листопада 2014 року, міністр закордонних справ РФ Сергій Лавров зупинився, крім іншого, на двох, очевидно особливо важливих для Росії питаннях. Перш за все, він згадав «про природне бажання все більшого числа держав забезпечити свої життєво важливі інтереси і зробити це так, як видається правильним цій конкретній державі, а не як підкажуть» з-за бугра». Друга теза у виступі міністра звучав так: «Стало модним міркувати, що в Криму і на Україні Росія веде і веде якусь «гібридну війну»... Цікаво поміркувати і на тему поняття «гібридної війни», хто її веде, і тільки чи з «зелених чоловічків» складається весь гібрид»

Ми теж не проти звернутися до цих питань - суверенітету України і антиукраїнської «гібридної війни» Росії - оскільки вважаємо їх вульгарне трактування серйозним каменем спотикання в нормалізації українсько-російських відносин. У своєму розумінні проблеми ми виходимо з

гегелівського визначення: «якісна нескінченність» - це нескінченне розуму, а «погана нескінченність» - це нескінченне обивательського розуму. Саме обивательський політичний розум, по нашому розумінню, лежить в основі імперського мислення 85% росіян, які підтримали тезу «Крим наш».

До річниці Євромайдану дві авторитетні соціологічні фірми - Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва (Демініціативи) і Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) - провели з 8 по 18 жовтня 2014 року спільне дослідження [2]. Згідно з ними в акціях протесту проти влади в період з 30.11.2013 по 21.02.2014 за все брало участь 20% населення України. В цілому це дуже великий показник, хоча форми участі в Євромайдані значно відрізнялися: 5% брали участь в акціях протесту в Києві (а це понад 2 млн осіб!); 6% - в інших містах і селах; а ще 9% допомагали учасникам мітингу (продуктами, речами, грошима). Не брали участі в події в цілому по Україні - 81,6%. По регіонах цей показник неучасті дуже неоднорідний: Захід - 46,9%; Центр - 80,9%; Південь - 96,6%; Схід - 95,1%; Донбас - 97,1%.

У розумінні того, чим же, врешті-решт, був Євромайдан, в цілому по Україні переважає думка (38%), що це була усвідомлена боротьба громадян, що об'єдналися для захисту своїх прав, а ще 17% вважають, що це був стихійний протест населення. У той же час, 31% населення вважає, що це був державний переворот, причому 16% припускають, що цей переворот був підготовлений політичною опозицією, а 15% впевнені, що він був здійснений за підтримки Заходу.

Спираючись на дані дослідження, соціологи схильні бачити, що чим більша частка населення регіону реально брала участь в боротьбі на майданах (в різних містах і селах), тим менш схильні його жителі вважати цю подію переворотом, і тим більше бачити цю руку Заходу. І навпаки, цю оцінку активно підтримують люди, чиї знайомі на Майдані не бували, і думку своє вони склали, перш за все, за російськими джерелами - відомих в цьому пункті не просто своєю необ'єктивністю, але і злісними фальсифікаціями [3].

Теза про антиконституційний переворот, що нав'язується російською пропагандою серед населення України, несе на собі величезне ідеологічне навантаження в стилі «холодної війни». Аргументи Росії на користь втручання у внутрішні справи України можна згрупувати в декількох тезах: 1) зміна влади в Україні призвела до повалення глави держави, який прийшов до влади шляхом виборів, незаконна; 2) російськомовне населення на Сході України і в Криму потребує захисту від атак фанатиків і порушення ними «прав людини»; 3) зміна влади в Україні - пряма загроза військовій присутності Росії в Криму і Чорному морі; 4) заворушення в Україні можуть обернутися для Росії масштабною проблемою біженців; 5) народ в Криму і на Сході України сам покликав на допомогу Росію; 6) в Криму було проведено демократичний референдум.

По кожному з цих пунктів є заперечення. По-перше, Янукович втік до Росії і, таким чином, самоусунувся від виконання конституційних повноважень. По-друге, не було ніякої ситуації в Криму, яка б загрожувала безпеці російськомовного населення. По-третє, новий уряд в Україні заявив про намір дотримуватися міжнародних угод і не загрожував російській військовій присутності. По-четверте, проблема біженців виникла тільки після вторгнення російських військ і найманців в район Донбасу, а не до вторгнення. По-п'яте, рішення про втручання іноземних збройних сил може бути прийнято лише Верховною Радою України. По-шосте, так званий референдум в Криму відбувся в присутності російських танків і в умовах обмеженої свободи, а тому незначний з самого початку.

А всім тим, хто в Росії звинувачує керівництво України, що воно прийшло до влади «збройним антиконституційним шляхом», і лише «після перевороту були проведені вибори», слід було б нагадати усталене у громадській думці Європи становище відомого мислителя Карла Ясперса про законність повалення влади «злочинної держави». Правда полягає в тому, що повалити «злочинну держава» конституційним шляхом неможливо за визначенням. Адже головною характеристикою такої держави є те, що вона «в принципі не створює і не визнає правопорядок. Те, що називається правом

і що ця держава народжує в потоці законів, представляє для неї засіб для приборкання і підкорення народу, а не щось таке, що вона сама поважає і дотримується»[4].

Так що ж, врешті-решт, сталося в Україні восени-взимку 2013-2014 років? Перш за все - усвідомлення злочинності режиму Януковича широкими масами населення. Це здійснилося тоді, коли мільйонні акції протесту засвідчили, що український народ піднявся до розуміння необхідності морально-політичної революції. Ось це осяяння необхідності і бажання «жити по-новому» і стало для нас передумовою перспектив на майбутнє. Українці вирішили почати все спочатку і радикально зруйнувати мости, що зв'язують нас з колишньою злочинною державою, і орієнтуватися на прийняття європейських цінностей.

Революційні події в Україні, які були інтерпретовані в Москві як державний переворот, інспірований Заходом на території «руського миру», спонукав Кремль «секюритизувати ці питання, тобто перевести їх в розряд найважливіших для виживання нації і держави», що на практиці вилилося в «захоплення великою державою частини території слабшого сусіда»[5].

У підсумку, ми підійшли до основного питання - що ж собою являє ця сама «гібридна війна», згадана Сергієм Лавровим? Тут найкраще згадати наукову доповідь начальника Генерального штабу ЗС Росії генерала армії Валерія Герасимова на зборах Академії військових наук в лютому 2013 року. Фактично ще за рік до операції в Криму і наступних подій головний російський воєначальник майже один до одного представив те, що через рік сталося в Україні: «Війни вже не оголошуються, а розпочавшись - йдуть не за звичним шаблоном ...

Цілком благополучна держава за лічені місяці і навіть дні може перетворитися в арену запеклої збройної боротьби, стати жертвою іноземної інтервенції, зануритися в пучину хаосу, гуманітарної катастрофи і громадянської війни ». По суті весь пафос виступу генерала Герасимова зводився до тих особливостей збройного конфлікту, які безпосередньо перегукуються з подальшими подіями в Криму і на південному сході

України: «Акцент використовуваних методів протиборств зміщується в бік широкого застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів, реалізованих з залученням протестного потенціалу населення. Все це доповнюється військовими заходами прихованого характеру, в тому числі реалізацією заходів інформаційного протиборства і діями сил спеціальних операцій.

До того ж у виступі Герасимова йшлося про те, що фронтальне зіткнення великих угруповань військ (сил) на стратегічному та оперативному рівні поступово відходять у минуле. Дистанційний безконтактний вплив на супротивника стає головним способом досягнення цілей бою і операції. Поразка його об'єктів здійснюється на всю глибину території. Стираються відмінності між стратегічним, оперативним і тактичним рівнем, наступальними і оборонними діями. Застосування високоточної зброї набуває масового характеру. У військову справу активно впроваджуються озброєння на нових фізичних принципах і роботизовані системи. Однією з форм застосування формувань Збройних сил за кордоном є миротворча операція.

Що особливо хотілося б виділити в цьому ряду форм протиборства, так це те, що «широкого поширення набули асиметричні дії, що дозволяють нівелювати перевагу противника у збройній боротьбі. До них відноситься використання сил спеціальних операцій і внутрішньої опозиції для створення постійно діючого фронту на всій території держави, що протистоїть, а також інформаційний вплив, форми і способи якого постійно удосконалюються (курсив наш. - Авт.) »[6]. Тому, вважаємо ми, всі розмови про романтиків-ополченців Донбасу, які стали на захист своїх сіл і міст під прапорами «ЛНР» і «ДНР» - все це від лукавого. Всі вони являють собою складову частину підрозділів агресора. А тому по відношенню до них тільки й залишається один формат поведінки - звільняти від них окуповані території.

Проте, звернемося до висновків, до яких прийшли деякі російські аналітики, і які, судячи з усього, можуть представляти інтерес і для

української сторони. На питання: як же виглядає сьогодні «багатовимірна» або «гібридна» війна, вони звертають увагу на наступне.

По-перше, це війна всеосяжна, з використанням всіх засобів одночасно, коли і військові і невійськові форми впливу доповнюють один одного. Різноманітність задіяних засобів створює у об'єкта атаки відчуття втрати контролю над ситуацією, коли необхідно одночасне планування і координація в реальному часі акцій, в яких в один і той же момент задіяні спецслужби, фінансові органи, дипломатія, глобальні інформаційні джерела, неурядові організації, а також регулярні і наймані збройні формування.

По-друге, це перманентна війна, розрахована на досягнення мети змором, підривом зсередини, з використанням слабких місць противника. Вона може йти фазами - через загострення і «перемир'я», чим і відрізняється нинішня ситуація в українсько-російських відносинах. Ми повинні твердо собі усвідомити, що тисячі дрібних ударів мають на меті вимотати, задушити, знекровити, одночасно ведучи переговори і пропонуючи альтернативи, схиляючи на свій бік, завойовуючи симпатії невдоволених і фрондерів всередині країни.

І, нарешті, по-третє, що особливо важливо в нашому випадку, «гібридна війна» - це війна ідеологічна. Вона ведеться, пишуть російські аналітики, перш за все за людей, за їхні погляди і переконання, а лише потім за територію: «для її ведення потрібна мобілізація в багатьох областях - від морпихів до хакерів, від банкірів до журналістів. А це немислимо без ідеологічної обробки власного населення ... Необхідною умовою є формування картини світу, розділеної на «хороших» і «поганих». Оскільки будь-яка операція покликана впливати на людей, пропагандистська складова чи не найголовніша. Особливого значення набуває залучення на свою сторону ЗМІ - як їх керівництва, так і рядових репортерів - для перетворення органів інформації в інформаційно-психологічну зброю» [7].

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ АГРЕСИВНИХ ДІЙ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В ГРУЗІЇ ТА УКРАЇНІ

2.1. Інформаційний супровід військового конфлікту РФ в Грузії

З першого дня конфронтації наймасовіші канали розповсюдження інформації, телеканали Росії та Грузії були мобілізовані для забезпечення інформаційної підтримки військових операцій. Наприклад, у Росії, де основні телеканали контролюються державою, ними було організовано безперервний телемарафон, основні гасла якого повторювалися сотні разів на день і завжди відображалися великими літерами на телеекранах. Такими гаслами були "Геноцид в Південній Осетії" і "Примус Грузії до миру". Російське суспільство, яке схвалило такі рішучі дії влади, а саме більше 70% росіян підтримало введення військ у Південну Осетію та бойові дії на грузинській території. [7]

У Грузії зросла підтримка президента Михайла Саакашвілі, так як держава стала жертвою військової та інформаційної агресії північного сусіда.

Війна супроводжувалася битвою ЗМІ між Росією і Грузією. Російські військові відвезли російських журналістів в зону бойових дій, щоб вони повідомляли про дискредитацію Грузії і зображували Росію в якості рятівника російських громадян в зоні конфлікту. Росія також транслювала по телебаченню записи в підтримку своїх дій, які вплинули на місцеве населення Південної Осетії і Абхазії. Вперше російською владою було надано прес-секретаря Збройних сил Росії для телевізійних інтерв'ю про війну. Незважаючи на таку тактику і вітчизняний успіх, російська інформаційна операція проти Грузії не мала міжнародного успіху. У відповідь на інформаційну війну грузинський уряд призупинив мовлення російських телеканалів в Грузії і заблокував доступ до російських сайтів. За словами політолога Сванте Корнелла, Кремль витратив мільйони в міжнародній інформаційній кампанії, щоб звинуватити Грузію у війні; проте

є докази, включаючи деякі з російських ЗМІ, що Росія дійсно почала війну. [1 р.35] [41].

Та справжня кібервійна розпочалась в мережі Інтернет, ще до початку ведення військових дій. Під час війни хакери атакували сайти грузинського парламенту, уряду, сайти інформаційних агентств, відключили сервери міністерства оборони та особливо яскраво хакнули сайт МЗС Грузії, де виклали фотографії Адольфа Гітлера. Деякі російські новинні сайти також піддалися атакам. Деякі експерти вперше в історії 21 століття відзначили, що одночасно відбулася помітна кібератака і фактична військова операція.

З викладеного слідує, що російська сторона вела блискучу пропаганду на власних телеканалах та у пресі, але це не увінчалось успіхом на міжнародній арені, у відповідь на такі дії, грузинський уряд дав розпорядження вимкнути російські канали та заблокувати сайти агресора на території Грузії. Але це не допомогло грузинам стримувати кібервійну, було атаковано безліч офіційних і міністерських сайтів. Можна констатувати той факт, що інформаційне протистояння Росії на міжнародному рівні не було визнаним, а тільки засудженим. З приводу кібервійни, то грузинська сторона фатально її програла, держава не була готова до такої кількості хакерських атак.

2.2. Аналіз використання засобів та прийомів інформаційної війни у російський ЗМІ при висвітленні конфлікту на Україні

У сучасному суспільстві роль ЗМІ як інструменту пропаганди і агітації продовжує зростати. Після закінчення «холодної війни» інформаційне протиборство не вщухло, навпаки, посилюється на тлі прискорення технічного розвитку. В умовах збройних конфліктів, а також безпосередньо до і після їх активної фази, роль ЗМІ як інструменту інформаційного протиборства виросте у багато разів. Інформаційна поразка може значно скорегувати і навіть звести нанівець результати перемоги збройних сил.

Термін «інформаційна війна» трактується дослідниками по-різному. Зокрема, І. Н. Панарін дає таке визначення: «Інформаційна війна – це

управління інформаційними потоками в своїх цілях, управління явне і таємне, для досягнення певних результатів» [14]. На його думку, організатором інформаційної війни може бути окрема людина, бізнес-структура або держава; цілями - ослаблення конкурента, економічна або геополітична експансія та інші. Об'єднаний комітет начальників штабів США прийняв наступне визначення інформаційних операцій: це «використання інформаційних можливостей ... для впливу на прийняття рішень противником (потенційним противником) і захисту своїх інтересів в ході військових операцій» [2].

А. В. Манойло визначає інформаційну війну як «вплив на цивільне населення і / або військовослужбовців іншої держави шляхом поширення певної інформації». С. А. Комов пропонує таке визначення: інформаційна війна - це «основна форма забезпечення інформаційної безпеки Російської Федерації в антагоністичних конфліктах» [36].

При цьому варто виділити й інший аспект інформаційної війни, який умовно можна позначити як технічний. До нього можна віднести в першу чергу ведення радіоелектронної розвідки та радіоелектронної боротьби, а також кібернетичні атаки.

Питання про методи і засоби інформаційної війни невіддільний від поняття маніпуляції свідомістю. Це питання було досить повно досліджене в роботах Е. Л. Доценко, С. Г. Кара-Мурзи і інших дослідників. Безпосередньо феномен інформаційної війни, методів і прийомів її ведення, зокрема, в ЗМІ, розкритий в роботах В. І. Сапунова, С. А. Комова, А. В. Манойло, І.Н.Панаріна.

С. Г. Кара-Мурза виділяє такі прийоми, що підвищують ефективність ЗМІ в маніпуляції свідомістю: фабрикація фактів (пряма брехня), відбір подій реальності для повідомлень, сіра і чорна пропаганда, великі психози [34].

В. І. Сапунов виділяє наступні групи технологій маніпулятивного впливу, використовувані ЗМІ: перекручування фактів, створення спектра думок, твердження, замовчування, проведення кампаній, семантична обробка, створення соціокультурних шаблонів, створення шаблону

повсякденності смерті, створення психозів, композиційна обробка, відсутність коментаря, пояснення, упаковка, приєднання, спірне порівняння, наклеювання ярликів, використання (невикористання) лапок, імітація діяльності і осміяння.

На його думку, головним напрямком маніпулятивної стратегії світових ЗМІ і, зокрема, інформаційних агентств є «безальтернативність неоліберальної капіталістичної глобалізації, в тому числі військових способів її затвердження і відповідних політекономічних і соціокультурних відносин». «Світові інформаційні агентства активно використовують методи побічно-оціночної пропаганди, яка здійснюється на більш тонкому рівні, ніж в інших ЗМІ, і стає все менш розпізнаною. Механізми цієї пропаганди включають в себе перш за все різні варіанти затвердження і замовчування, композиційної або семантичної обробки і пояснень, а також створення певного спектру думок »[6]. Поширення інформації в надлишку створює можливість виведення на перший план другорядних фактів, відволікаючи увагу від основних.

Об'єктом дослідження стала якісна (розглядалася газета «Коммерсант») і масова («Московский комсомолец») російська преса, яка висвітлює українську кризу з моменту її початку в 2013 році. Наведемо найбільш яскраві приклади використання маніпулятивних технологій у кожному із зазначених видань.

Приклади маніпуляцій в газеті «Коммерсант»:

«Смысл дебатов по этому вопросу такой: «во всем виновата Россия», - заявил «Ъ» член российской делегации депутат Госдумы Роберт Шлегель - використовується висновок-твердження за допомогою цитати.

Боевые действия со стороны оппозиции ведет «Правый сектор» - объединение разношерстных националистических организаций, не подчиняющееся единому лидеру и не имеющее строгой координации - наклеювання ярликів.

- Хорошо было бы, если б нас и весь юго-восток к себе Россия забрала, - стала рассуждать одна из женщин - створення спектра думок «простих людей».

«Мы созванивались с правозащитниками, которые нам сообщают о ситуации на выборах... Все отмечают, что избирательная кампания грязная, в ряде регионов нельзя говорить о прозрачности выборов, используется административный ресурс», - рассказал глава ассоциации «Гражданский контроль», член Общественной палаты Георгий Федоров - твердження за допомогою цитати.

По его словам, «есть заявления разных политических сил, в частности, наши наблюдатели зафиксировали в Киеве выдачу десяти бюллетеней в одни руки» - бездоказове твердження.

На одном из избирательных участков в Скадовске (Херсонская область) произошел курьезный случай. Сейф с бюллетенями для голосования на выборах пришлось открывать топором, поскольку председатель участковой комиссии потеряла ключи - використання осміяння.

Снаряды залетали на территорию Ростовской области с украинской стороны «случайно». Об этом в ходе пресс-конференции заявил руководитель миссии ОБСЕ по мониторингу за российско-украинской границей Поль Пикар - ефект неадекватності суб'єкта дії

«Те, кто сейчас при власти в Украине, решили в каком-то смысле оставить здесь выжженную землю» - утверждение с помощью цитаты

«Мы не прекратим противостоять киевской хунте до тех пор, пока не падет ее антинародный режим в стране», — подчеркнули в «Киберберкуте» - смислово-денотаційна обробка.

Руководитель администрации президента России Сергей Иванов заявил, что Москва считает, что выборы в Донецкой и Луганской «народных республиках» могут стать способом стабилизации ситуации на Украине: «Может быть, после этого начнется хоть какой-то процесс склеивания и возвращения ситуации на Украине в какое-то удобоваримое русло» - твердження за допомогою цитати.

Приклади маніпуляції в газеті «Московский комсомолец»:

Выборы в Верховную раду Украины проходят спокойно. Не считая некоторых эксцессов (испорченные бюллетени, «карусель» и неявку членов избирательной комиссии), голосования проходит спокойно - эффект нецивилизованости.

Здание посольства Украины в столице охраняли сотрудники милиции и ОМОНа. И, как показалось, работников правоохранительных органов в Леонтьевском переулке было гораздо больше, чем желающих проголосовать - використання модальності.

По словам председателя Центризбиркома, нынешние выборы должны стать «выборами примирения» и обеспечить избрание «легитимных представителей в Верховную раду» - використання лапок.

Чтобы уж наверняка «избавиться от коррумпированной власти», митингующие сожгли российский флаг. Вокруг пылающего триколора националисты и устроили ритуальные пляски - эффект неадекватности суб'єкта діяльності.

Армия Новороссии приведена в повышенную боевую готовность. По информации разведывательных групп ополчения, танки, БТРы, «Грады» и другая техника занимают оборонительные позиции на подходах к Донецку и в самом городе. Все указывает на то, что Киев планирует атаковать Донецк одновременно с четырех направлений и в ближайшее время - створення психозу.

Если эти планы (наступлени яукраинских военных) успешно реализуются, это будет означать не только гибель Новороссии, но и приведет к серьезным потрясениям в самой России, заявил Стрелков - приєднання і створення психозу.

Ранее сообщалось, что военнослужащие Национальной гвардии Украины уже полностью обеспечены зимней формой. Кроме того, власти пообещали бойцам передвижные печи для обогрева, утепленные палатки и каркасно-модульные конструкции с утеплением и вентиляцией. Между тем,

сами нацгвардейцы отказываются идти «на передовую» - поєднання суперечать один одному тез.

«Для жителей Донбасса мы стали определенным символом. Наше появление вызывало подъем. Мы слышали: «Ну, если за наше освобождение и сербы поднялись, обязательно выстоим, победим!» (цитата сербского ополченца) - твердження за допомогою некомпетентного джерела.

«Знаю, что многие бойцы регулярной украинской армии не хотят воевать. Простые украинцы против войны. Но там полно наемников, фашистов, карателей. Им нужны жертвы» - смислово-денотаційна обробка.

«Фактически, ВСУ и нацгвардия в данный момент - не более чем наемники США. И относиться к ним следует соответственно» - бездоказове твердження за допомогою цитати.

Мародеры опорочили честь батальона «Шахтерск». За грабежи и убийства его просто распустили, в ДНР за это предусмотрен расстрел - приєднання.

Почему назначение Полторака министром считают трагедией? - замовчування в заголовку, відсутність пояснення.

Крім того, часто в «Московському комсомольці» використовуються композиційні прийоми. У їх числі - акцентування і «потоплення», позитивний конотативний ланцюжок, композиція перерахування, дроблення виступу на фрази і інші.

За результатами дослідження були зроблені наступні висновки. Як би не позиціонувало себе видання, в будь-якому тексті, що висвітлює конфлікт на Україні, використовуються маніпулятивні технології. При цьому якісні видання воліють використовувати менш помітні для приймача прийоми (композиційну обробку, підтвердження помилковим авторитетом і т. п.), В той час як масові використовують весь набір засобів - в тому числі пересмикування фактів, підміну головного другорядним, догматичні твердження і створення психозів. Є і прийоми, вживані усіма ЗМІ незалежно від їх позиціонування - наприклад, смислова денотаційна обробка.

Проаналізувавши використання засобів інформаційної боротьби в російських ЗМІ, доречним буде сказати, що вони стали одним з інструментів протистояння сторін в конфлікті на Україні. Що стосується в цілому ЗМІ як інструменту інформаційної війни, то будь-яке видання, незалежно від позиціонування, користується прийомами інформаційного протиборства. Тим часом аналіз ролі ЗМІ в збройних конфліктах в історичному аспекті дозволяє припустити, що вплив засобів масової інформації на результат збройного протистояння буде тільки збільшуватися.

2.3. Методи маніпулювання українських ЗМІ в інформаційній війні між Росією та Україною

Інформаційна війна, що супроводжує і надихає події останніх 5 місяців на Україні, по інтенсивності може зрівнятися лише з найважливішими військовими епізодами кінця XX - початку XXI століть (агресія НАТО проти Югославії, війни США і їх союзників в Іраку, Афганістані та Лівії, війна Росії проти Грузії). Найважливішими суб'єктами тих інформаційних воєн були західні ЗМІ; свою роль, зрозуміло, грають вони і зараз - в медіапротиставленні на глобальному рівні. Однак в контексті подій в Україні найбільш пильної уваги заслуговує феномен внутрішньо української пропаганди як найбільш сконцентрованого ресурсу в інформаційній війні.

Після здійснення на Україні державного перевороту в республіці був створений потужний і гомогенний потік пропаганди, ударне угруповання в інформаційній війні створили: «5 канал», що зарекомендував себе ще в 2004 році, 2 нових інтернет-канали «Еспресо. ^» І «Hromadske. tv », інтернет-ресурс « Українська правда », студія Савіка Шустера « Шустер Live »(після перемоги майдану переведена на « Перший канал »СТРК « Україна »). Після падіння уряду Януковича в Україні було жорстко і майже тотально придушено інакомислення - як добровільно-примусовим, так і відверто силовим шляхом (у випадках, скажімо з «Першим каналом» або каналом «Інтер»). Тому можна говорити про те, що київський режим веде інформаційну війну всім підприємствам ЗМІ, починаючи від великих

телеканалів і закінчуючи блогами і соціальними мережами. Часто першоджерело вже просто не важливо і швидко забувається. Потрібні матеріали швидко поширюються всіма видами ЗМІ, створюючи картину повної однаковості. Таким чином, ізоляція адресата як ключова умова ефективної пропагандистської кампанії виконується в повній мірі.

Розглянемо основні маніпулятивні прийоми українських мас-медіа в зазначений період часу.

1. Фабрикація фактів (або, як зараз прийнято говорити «вкидання»). Найважливіший інструмент сучасних інформаційних воєн, особливо в Інтернеті. В Україні цей прийом, зокрема, використовувався для нагнітання паніки про військове вторгнення з боку Росії. Незабаром після звернення Путіна з'явилися повідомлення про те, що «колона російських військ вже рухається Запорізькою областю». Пізніше був організований вкидання про те, «що флагман російського ЧФ, ракетний крейсер «Москва», висунувся до материкової частини України». Не дуже зрозуміла логіка «відправки» саме цього корабля (він призначений, в основному, для ураження надводних цілей) компенсувалася популярністю його на Україні, а відповідно високим ступенем ефективності залякування.

У той же час, мабуть, щоб підняти бойовий дух українців, організовувалися вкидання про те, що до Севастополя наближається авіаносне угруповання ВМФ США на чолі з USS «George Bush» (цей авіаносець не мав права входити в протоку Босфор відповідно до конвенції Монте-Карло 1936 року про статус проток), крім того, з захватом ретранслювалася картинка есмінця Truxtun, що дійсно знаходився в Чорному морі.

Також в Україні регулярно «затримували співробітників ГРУ». Апофеозом стало вкидання СБУ про затриманого 20 березня в Чернігові російського шпигуна, співробітника ГРУ Генштабу ЗС Росії. Для переконливості була представлена навіть фотографія лицем в землю (на кшталт «на його місці міг бути кожен»). Потім телекомпанія ТСН повідомила, що він був «одягнений в довгий шкіряний чорний плащ, з-під якого визирали два кинджала». Раніше був «затриманий

військовослужбовець ЗС РФ», вказувався навіть номер військової частини, були надані фотографії - особи в профіль і військового квитка. На погонах при цьому були три зірочки, а військовий квиток на фотографії належав пересічному. З тих пір про «затриманих» нічого не чути. А днями з'явилося повідомлення про затримання СБУ в Луганській області «15 диверсантів, у яких вилучено 300 автоматів, протитанковий гранатомет і т. п.». Доказів цьому не представлено, і дуже сумнівно, що відчайдушні люди, що замислили «захоплення державної влади» і мають такий арсенал зброї, здалися б без бою.

Для створення ілюзії військових дій протягом березня українські ЗМІ регулярно поширювали повідомлення (жодне з яких не підтвердилося) про штурм російською армією українських військових об'єктів у Криму - в Бельбеку, в Балаклаві, в Сімферополі. Для більшого ефекту одне таке викидання надійшло в прямий ефір програми «Шустер Live» якраз в той момент, коли там був організований телеміст з главою уряду Криму Сергієм Аксьоновим.

Вкидання - принциповий механізм ведення досліджуваної української пропагандистської кампанії, який використовується щодня. Зрозуміло, в даній статті ми наводимо лише найбільш показові і важливі приклади дезінформації.

2. Маніпуляція картинкою. Абсолютно необхідний елемент для інформаційних війн початку ХХІ століття. Сучасний глядач може і не повірити словами - потрібно фотографічне або ще краще - відео-підтвердження.

Канал «Еспресо. ^» 2. квітня поширив фотографію порожніх прилавків з заголовком «У Криму мине ейфорія, люди в паніці скуповують продукти». Фотографія була з магазину в Нью-Йорку, де люди в 2012 році спустошували прилавки в результаті паніки від урагану «Ірина». Треба сказати, що пострадянські ліберальні ЗМІ освоїли цей прийом дуже добре - згадаймо хоча б фотографії «зламаних об'єктів, іржавої води, сміття в олімпійському Сочі», зроблені в інших місцях.

Щодо подій в Криму - повна відсутність на українських каналах багатотисячних радісних мітингів громадян з російськими прапорами, натомість невеликі збори учасників протесту з українськими прапорами, похмурі люди з валізами, «біжать від російської агресії» і втілення цієї агресії - російські солдати з автоматами, які змушують кримчан йти на референдум і голосувати за возз'єднання з Росією.

Картинка з Майдану і з вулиці Грушевського, як відомо, постійно трансливалася на Україні у прямому ефірі створеним незадовго до подій інтернет-ресурсами «Еспресо», «Hromadske.tv» зі зрозумілою метою - збільшити натовп. При цьому відеоматеріали з місця події, особливо в нічний час, коли розібрати щось важко, обов'язково супроводжувалися потрібними коментарями. А для більшої переконливості необхідний тон задавали випуски новин на цих інтернет-каналах.

Пізніше, вже після державного перевороту подібні методи стали застосовуватися, наприклад, в Донецьку, ресурсами «Новости Донбасса» і «Донбас ТВ», з незмінним акцентом в коментарях на агресію, неадекватність і протиправність натовпу. Однак потім тактика змінилася - картинки народних хвилювань з великою кількістю людей стали витіснятися фотографіями або прямими включеннями на початку мітингів з коментарями: «Невелика кількість присутніх, кілька сотень присутніх, в основному туристи з Росії». У той же час широко висвітлювався, наприклад, замовний мітинг «За єдину Україну» в Донецьку, де більшість становили насильно зігнані студенти і який народний сход швидко розігнав.

З натовпу вибираються особи людей в нетверезому стані або просто непривабливого вигляду, з гасел - в основному, нецензурного або грубого змісту.

З іншого боку, з українських екранів зникають групи озброєних бойовиків «Правого сектора» з нацистсько-бандерівської символікою, відсутні або присутні рідко повідомлення про регулярні побиття ними людей, підтверджені відеозаписами в Інтернеті, рейдерські захоплення та

пограбування. Українські націоналісти тепер в цивільному одязі регулярно відвідують телешоу і «розповідають людям про Майдан».

3. Створення позитивного і негативного конотативного ряду. Мова українських ЗМІ чітко виконує ідеологічне завдання поділу на біле і чорне, добро і зло, абсолютизуючи те, що одна сторона безумовно права, а інша ні.

З одного боку - конденсовані, але не мають конкретного ситуативного змісту, позитивні слова-гасла: «демократія, свобода, правда, справедливість, боротьба, незалежність, герої, слава, єдина і неподільна країна, суверенітет, європейські цінності, європейський вибір, майбутнє України, захист, Батьківщина, повернемо Крим, Схід і Захід разом» та інші. І, зрозуміло, вже більш конкретні: «небесна сотня», «герої Майдану» та інші.

З іншого - негативний конотативний ряд: «Агресія, анексія, вторгнення, захоплення, війна, диктатура, вбивці, біженці, сепаратисти» і т. п.

Більш того, на українському ТБ гості різних ток-шоу часто використовують по відношенню до Росії, росіян, російської мови грубо-експресивну, знецінену лексику: «виродки, нелюди, бидло, мерзоти». У соціальних мережах, крім звичних «москаль і кацап», побутують вирази: «колорадські» (за кольором георгіївських стрічок), «ватники», «діди воювали» і т. п. Українські журналісти в соціальних мережах не соромляться в матірних виразах і закликають вбивати росіян.

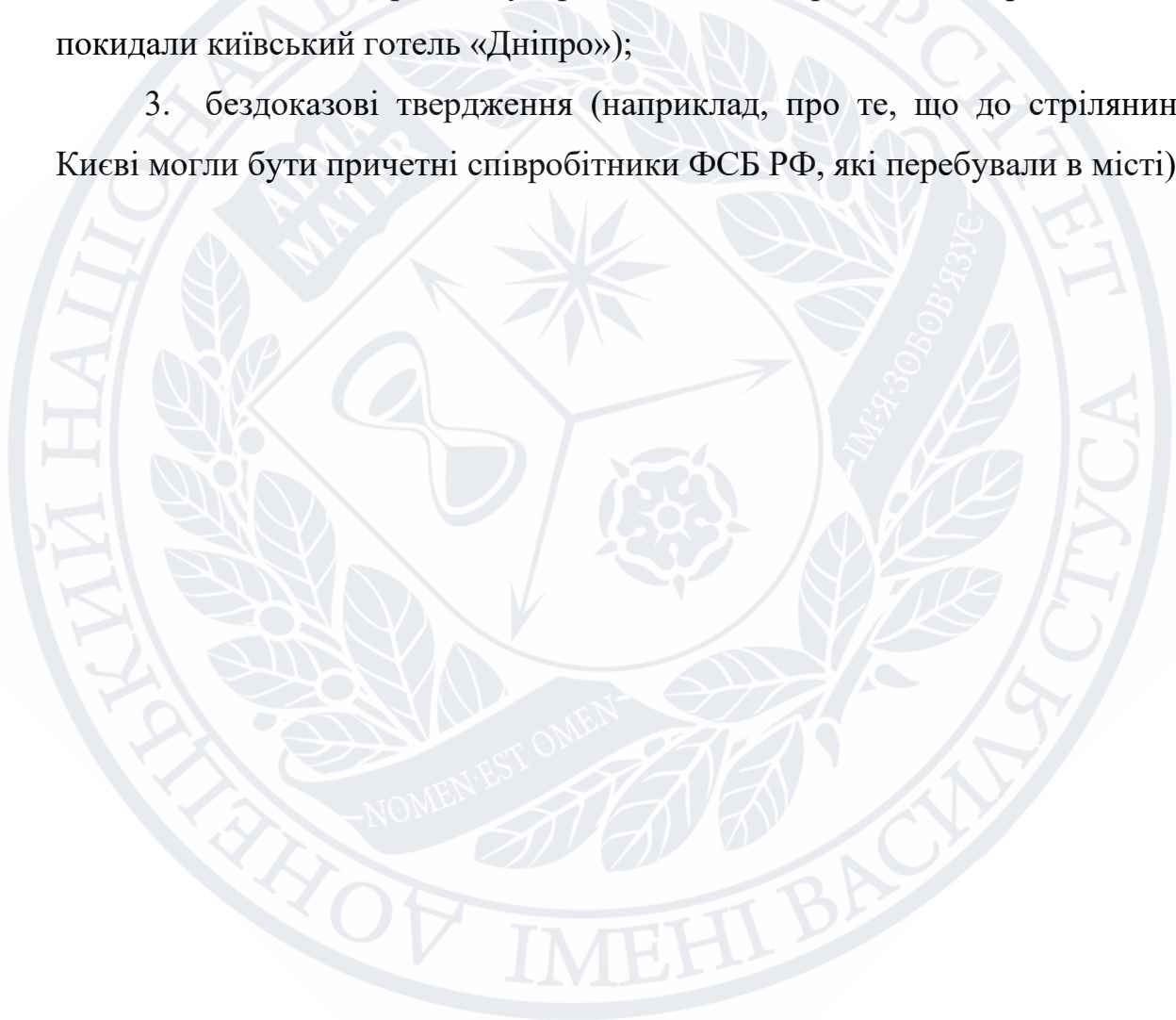
Одна з кандидатів у президенти робить собі ПР на власних словах: «8 мільйонів росіян в Південно-Східній Україні треба знищувати атомною зброєю» (а чого не ядерною, до речі?). Савік Шустер по-старому порівняв Путіна з Гітлером, як і в 1999 році Мілошевича, ще в ефірі «Радіо Свобода» (Фолкленди, Хуссейн, Каддафі, всюди порівняння з Гітлером - стара пісня західних ЗМІ). Мова ворожнечі і ненависті, грубо-експресивне стилістичне забарвлення, що межує з відвертою істерикою і позамежною злістю, стали в українському підприємстві ЗМІ загальним місцем.

Крім того в українських ЗМІ часто використовуються такі маніпулятивні прийоми, як:

1. подвійні стандарти (Україні можна було провести незалежність від СРСР, а Криму від України - ні, захоплення урядових будівель в Києві - це «герої Майдану», а на південному сході - бандити і сепаратисти);

2. замовчування (мова йшла про телефонну розмову Верховного комісара ЄС Кетрін Ештон з главою естонського МЗС Урмасом Паетом про те, що снайперів на Майдані могла найняти опозиція; відеозаписах, з яких можна зробити висновок, що в протистоянні сторони могли стріляти одні й ті ж; чохлах для снайперських у представників «Правого сектора», які днями покидали київський готель «Дніпро»);

3. бездоказові твердження (наприклад, про те, що до стрілянини в Києві могли бути причетні співробітники ФСБ РФ, які перебували в місті).

РОЗДІЛ 3

ІНФОРМАЦІЙНА БОРОТЬБА НАВКОЛО ПЕРСПЕКТИВ УРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ МІЖ РФ ТА ГРУЗІЄЮ, РФ ТА УКРАЇНОЮ

Прецедентів мирної територіальної реінтеграції держав, які розпалися практично не існує. Акцент на образі Берлінської стіни в риторичі офіційного Тбілісі не випадковий. Крім спроби ототожнити нинішні відносини між Росією і Заходом з «холодною війною», а сучасну Росію - зі сталінським Радянським Союзом тут є ще й вказівка на найбільш помітний подібний прецедент - об'єднання Німеччини. Аналогія некоректна. Між західними і східними німцями ніколи не було нічого схожого на міжетнічний конфлікт, поділ Німеччини було наслідком не внутрішнього конфлікту, а рішення держав, які окупували її і нарешті, абхазі і осетини, на відміну від східних німців, зовсім не рвуться до складу Грузії.

Тому будувати плани зниження напруженості у відносинах між Росією і Грузією, Грузією і її колишніми автономіями, виходячи з неодмінного відновлення територіальної цілісності останньої в межах Грузинської РСР, було б непродуктивно з практичної точки зору. Абхазька і південноосетинська еліти на даному етапі ставлять перед собою прямо протилежні цілі, так що оголосити запланованим результатом інтеграцію їх республік до складу Грузії означає ніколи не добитися зниження напруженості. Це не означає, що Грузія повинна відмовитися від ідеї територіальної цілісності в межах Грузинської РСР, тим більше така відмова для неї неможлива через внутрішньополітичні причини. Однак від усіх трьох сторін буде потрібна велика гнучкість в питаннях статусу. Відзначимо, що російські представники вже після серпневого конфлікту говорили про можливість створення в майбутньому конфедерації у складі Грузії, Абхазії і Південної Осетії. На жаль, в Тбілісі було відкинуто саме обговорення такої перспективи. Слабкі сторони у ідеї конфедерації дійсно є, практична здійсненність цього проекту може викликати сумніви, але в якості вихідного

пункту для обговорення вона була для Грузії точно не гірше, ніж проста вимога погодитися з незалежністю двох республік. Тим більше що і в Росії ця ідея розглядалася скоріше як відправна точка для дискусії, а не як догма.

Певна готовність до діалогу в Росії є. По всій видимості, лише бюрократична інерція заважає Москві зняти обмеження на імпорт грузинського вина і мінеральної води і полегшити процедуру видачі віз громадянам Грузії. На експертному рівні в Росії обговорюються перспективи повернення грузинських біженців в деякі райони Абхазії, крім Гальського. Також обговорюється розширення доступу міжнародних спостерігачів до Абхазії та Південної Осетії на основі окремої угоди, яка дозволила б обійти питання про їх статус, що став перешкодою для роботи МНЄС в двох республіках.

Мала ймовірність радикальних зрушень в перспективі найближчих двох років у відносинах Грузії і Росії, Грузії, Абхазії і Південної Осетії не означає, що неможливо поступове зниження напруженості через рішення локальних практичних проблем. Певною мірою воно вже відбувається. Так, влада Південної Осетії готується прийняти закон про вид на проживання, який дозволив би перетинати кордон республіки етнічним грузинам - жителям Ахалгорського району, які не прийняли південноосетинське громадянство.

Головне достоїнство доповіді Самуеля Чарапа і Корі Вельта в тому, що він інвентаризує такого роду практичні проблеми - від режиму перетину кордонів Абхазії і Південної Осетії для жителів прикордонних територій до водо- і газопостачання. Стратегія «малих справ» здійсненна навіть в існуючих складних умовах, і її успішна реалізація дозволить «розчистити майданчик» для обговорення стратегічних політичних рішень в майбутньому. Можна висунути тільки кілька пропозицій, які, можливо, зробили б таку стратегію більш сфокусованою і полегшили б її прийняття сторонами конфлікту.

По-перше, потрібно відокремити обговорення гуманітарних питань (таких, як становище населення прикордонних регіонів) від політичної

дискусії про майбутнє регіону. Питання про кількість і характер російських озброєнь в Абхазії і Південній Осетії, в принципі обговорюваний в контексті проблеми довгострокової нормалізації обстановки в регіоні, навряд чи може бути поставлений в поточних умовах. Компонувати з гуманітарними питаннями, значить ставити непотрібне дипломатичне перешкоду для вирішення останніх.

По-друге, з огляду на характер взаємин між Тбілісі, Сухумі і Цхінвалі, а також той досвід взаємодії, який є у Грузії і Росії, усні заяви про незастосування сили чи будуть сприйняті сторонами з довірою і стануть базою для майбутнього діалогу. Слід все ж розглянути питання про юридично зобов'язуючу угоду про незастосування сили між Грузією і Абхазією, Грузією і Південною Осетією, можливо, в пакеті з підтвердженням відповідних зобов'язань щодо Грузії з боку Росії. Така угода може також містити домовленість про створення механізмів для обговорення та вирішення гуманітарних, соціальних та економічних проблем, що впливають зі сформованого нині статусу. Небажання Тбілісі визнавати влади Абхазії і Південної Осетії в якості сторони для переговорів з емоційної точки зору зрозуміло. Але якщо Грузія дійсно взяла курс на мирне врегулювання двох конфліктів, взаємодія з тими силами, які безпосередньо контролюють території двох республік, необхідно. Відзначимо: російський досвід в Чечні показує, що, навіть відновлюючи силовим шляхом конституційний лад на частини власної міжнародно-визнаної території, неможливо уникнути взаємодії з тими, хто здійснює на цій території владу; також доводиться миритися з довгостроковими наслідками і витратами такого «контракту».

По-третє, необхідний російсько-американський діалог щодо ситуації навколо Грузії, який передбачав би інвентаризацію інтересів двох країн і пошук спільних позицій цих інтересів. Зрозуміле бажання адміністрації Барака Обами почати російсько-американські відносини з чистого аркуша, проте Росія не може випустити з уваги ту обставину, що заклопотаності в питаннях безпеки в Європі і в світі ігнорувалися протягом багатьох років аж

до тих пір, поки в серпні 2008 року російсько-американські відносини не виявилися на грані прямого конфлікту. «Перезавантаження» не впливає з серпневої кризи безпосередньо, але воно зіграло свою роль в її виникненні. Такий діалог може здійснюватися в рамках експертних спільнот або носити непублічний характер, але в його відсутність надійне врегулювання малоймовірно.

Навряд чи зміна влади в Україні дає підстави прогнозувати кардинальні, поворотні зміни у зовнішньополітичному курсі країни. У всякому разі, початок президентської каденції В.Зеленського позначено спробами поновлення системи управлінського істеблішменту, клінчу йдуть з парламентом і досить обережним позиціонуванням на зовнішній арені в зафіксованих раніше координатах. Період адаптації і самоствердження нового Президента включає і парламентські вибори, і багато що залежатиме від розстановки сил у Верховній Раді. Мова скоріше буде йти про зміну зовнішньополітичного стилю (що вже простежується), про пролонгації основних зовнішніх векторів (ЄС, НАТО, США) і спробах пошуку локальних компромісів на російському напрямку.

З іншого боку, в українському континуумі наявна сильна соціоідеологічна динаміка - протистояння з країною-агресором, відсіч гібридної інтервенції Кремля є скоріше нормою і традицією політичного життя, підкріпленою чинним законодавством, домінантою суспільних настроїв. Про це свідчать і результати соціологічних досліджень, опублікованих в даному виданні (втім, картина регіональних настроїв не така однозначна).

Для Президента В. Зеленського, незважаючи на соціальний запит і позначені в інавгураційній промові пріоритети, було б помилкою декларувати якісь тимчасові рамки врегулювання ситуації на Донбасі або визначати основним критерієм своєї президентської ефективності встановлення миру на Сході країни. Втім, він цього і не робить. У нього є значний карт-бланш довіри і поки немає плану конкретних зобов'язань. А взагалі-то, в інавгураційній промові В. Зеленського, з урахуванням існуючих

реалій, доречніше було б повторити знамениту фразу У. Черчілля, виголошену ним 13 травня 1940р. в Палаті громад: "Я не можу запропонувати вам нічого крім крові, важкої праці, поту і сліз".

При цьому, перед новою українською владою позначений досить вузький "коридор можливостей" щодо врегулювання в цілому російсько-українського конфлікту і зокрема - ситуації на Сході країни. Перешкоджають цьому такі чинники.

По-перше, в силу багатьох причин курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію не може бути блокований або згорнутий новою владою. З одного боку, перспективи членства в ЄС і НАТО закріплені в Конституції України. З іншого, - в українському суспільстві домінує підтримка цього курсу. Та й не буде нова влада підривати країну, змінюючи зовнішній вектор з західного на східний - з ЄС на ЄАЕС, з НАТО на ОДКБ. Красномовним свідченням стабільності євроатлантичного курсу нової влади є і те, що В.Зеленський запропонував на пост глави МЗС кандидатуру В.Пристайко - постійного представника України при НАТО.

Очевидно, що при всіх "віддалених" перспектив української євроінтеграції, саме західний дрейф Києва - "кореневий" подразник для Кремля, який бачить пострадянський простір зоною своїх привілейованих інтересів. Тому перший офіційний візит нового Президента до Брюсселя 4 червня 2019 р. і його заяви під час брифінгу з Генсеком НАТО Е. Столтенбергом про незмінність зовнішньополітичного курсу на набуття членства в НАТО і ЄС викликали відповідну реакцію Москви.

По-друге, Кремль демонструє явне небажання і неготовність до якихось компромісів. Більш того, російська сторона підсилює напруженість, даючи зрозуміти, що буде розмовляти з Києвом виключно в ультимативному тоні і з позиції сили. Приклади тому - "гуманітарний" указ В.Путіна про роздачу російських паспортів жителям "ДНР-ЛНР", обмеження на поставки нафтопродуктів в Україну, спроби екстрено зібрати Радбез ООН для обговорення українського закону про мову і т.д.

Причому за відпрацьованою російською практикою все це відбувається в критичний для України момент зміни влади, "оголеності" силового блоку. Так само було з Кримом і Донбасом. А озвучені 5 червня 2019 р. представником України в Мінській групі Л. Кучмою мирні ініціативи привели навпаки до різкого загострення бойових дій на фронті. На жаль, для нинішнього Кремля єдиним компромісом є капітуляція Києва на донбаському напрямку - тобто визнання "ДНР-ЛНР" стороною конфлікту і запуск офіційних переговорів з т.зв. "Республіками". Це навіть суто технологічно нелогічно, враховуючи російське громадянство керівництва "ДНР-ЛНР" і їх абсолютну маріонеткову підпорядкованість Москві.

По-третє, на старт парламентської кампанії вийшла досить активна "колона", що претендує на створення у Верховній Раді значної фракції "друзів Путіна". Кремль пов'язує певні надії з тандемом В.Медведчук-В.Рабінович-Ю.Бойко, які мають серйозний інформаційний плацдарм в українському медіа-просторі і орієнтується на виборця Південного Сходу України. Очевидно, цій політичній групі Росією уготована роль модератора і ініціатора кроків із мінімізації конфлікту на Донбасі, обміну полонених та ін. А якісь поступки, на які, можливо, піде російська сторона, будуть записуватися в актив цієї групи, для розширення її впливу і популярності. До речі останнім візитам В. Медведчука і Ю. Бойко в Москву і їх "переговорів" щодо газу російська сторона забезпечила високий рівень і підносить чи не як офіційну зустріч з представниками української сторони.

По-четверте, необхідно враховувати різні "вагові категорії" військових потенціалів Києва і Москви. На Донбасі воює 30тисячне, добре озброєне угруповання бойовиків, з яких приблизно третина - російські найманці і кадрові офіцери РФ. Це можна порівняти з армією Угорщини або Словаччини. Уздовж кордону з Україною Росія зосередила 80-тисячне угруповання військ. На кримському напрямку - посилений військовий контингент РФ. При цьому і кордон з Білоруссю не можна вважати безпечним. Тому в нинішніх умовах для Києва рішення донбаської проблеми силовим шляхом малоперспективне і загрожує масштабною ескалацією.

Внаслідок чого курс на переговорний політико-дипломатичний марафон по врегулюванню конфлікту на Донбасі буде продовжений.

По-п'яте, турбулентність і непередбачуваність геополітичних процесів, з одного боку, посилюють невизначеність і багатоваріантність російсько-українського конфлікту, з іншого - відтісняють на периферію теми Донбасу і анексованого Криму. При цьому, саме представники країн Нормандського формату - Франція і Німеччина, демонструють в ПАРС цинічний "прагматизм" - активно лобіюють зняття санкцій з російської делегації, не звертаючи уваги на те, що РФ проігнорувала всі попередні рішення ГА щодо Донбасу і Криму.

Думаємо, зміна влади в Україні (станом на червень 2019 р. цей процес не закінчений) не приведе до ескалації конфлікту. Чи відкриється вікно можливостей? На наш погляд, можливі якісь локальні і ситуаційні компроміси, в першу чергу, гуманітарного характеру, спрямовані на мінімізацію напруженості на донбаському фронті. Зокрема, варто очікувати рухів з обміну полоненими і мирних ініціатив в трьох "пілотних точках" (в т.ч. в станиці Луганська). Триватимуть спроби встановити перемир'я по всій лінії зіткнення в рамках Мінської групи. Однак ключові рішення будуть прийматися в Нормандському форматі.

Судячи з усього, поки конкретний матеріал для переговорів не напрацьовано. Втім, в Адміністрації нового українського Президента заявили про якісь нові креативні напрацювання ...

У травні 2019 р. Центр Разумкова презентував спеціальний випуск журналу, присвяченого війні на Донбасі. Узагальнюючи результати соціологічних досліджень, можна зробити висновок про те, що і громадяни України, і представники експертного співтовариства вельми скептично оцінюють перспективи українсько-російських відносин взагалі і врегулювання ситуації на Донбасі зокрема. Так, більшість громадян України вважають, що в найближчі роки відносини Києва і Москви або погіршаться (33%), або залишаться без змін (теж 33%). Причому, більшість (59%) українців впевнені, що в найближчі 1-3 роки позитивних змін в політиці

Кремля щодо України чекати не доведеться. Очевидно, це пов'язано з президентською каденцією В.Путіна.

На думку експертів, на Донбасі найбільш вірогідний варіант збереження нинішнього status quo, тобто продовження збройного конфлікту низької інтенсивності (ймовірність - 4,2 бала). Причому, на думку українських експертів, найбільшою загрозою для країни є надання окупованим територіям "особливого статусу" в складі України.

Давати прогнози - справа досить невдячна. Однак у нинішній ситуації поки не спостерігається навіть проблисків можливого комплексного врегулювання донбаського конфлікту. Навпаки посилюється негативна динаміка.

Українська політика на донбаському напрямку дуалістична: з одного боку, йде і буде йти боротьба за Донбас на всіх майданчиках, виходячи з розуміння необхідності захисту територіальної цілісності та недопущення "донбаського сценарію" в інших регіонах України. З іншого боку, Київ не може відчинити обійми для "ДНР-ЛНР", розуміючи всю смертельну небезпеку імплантації в тіло країни цього "напів-анклаву російського світу".

Згаданий вище указ В.Путіна про паспортизацію "ДНР-ЛНР" по суті є кроком до абхазько-осетинського сценарію. Тобто створюється необхідна маса "паспортизованих" російських громадян на окупованих територіях для: (а) визнання незалежності "ДНР-ЛНР"; (Б) укладення з ними союзницького договору, що передбачає як "взаємний захист від зовнішніх зазіхань", так і розміщення на Донбасі російських військових баз. В такому випадку про Мінські домовленості можна забути.

Зрозуміло, що російсько-український конфлікт не зводиться до війни на Донбасі і анексування Криму. За п'ять років конфронтація охопила всі сторони міждержавних відносин - від дипломатичних контактів до зв'язків у сфері туризму. Українське суспільство отримало колосальний травматичний досвід від конфлікту з Росією. Найбільш критичним є ментальне відчуження і дистанціювання громадян двох країн. Результати соціологічних досліджень Центру Разумкова, представлені в даному збірнику, свідчать про те, що в

українському соціумі сформувалася стабільна матриця сприйняття Росії як країни-агресора, стійко негативне ставлення до інститутів влади в РФ.

З урахуванням цих обставин, мова повинна йти скоріше про недопущення ескалації російсько-українського конфлікту, мінімізації конфронтації і зниженні градусів протистояння.

Думаємо, залишається актуальною теза про тимчасове "замороження", запропонована на експертній зустрічі в лютому 2017р. у Берліні . Йдеться про те, щоб виокремити з Мінських домовленостей перші три пункти (припинення вогню, відведення озброєнь і ефективний моніторинг виконання цих дій сторонами), оформити їх в окрему угоду (меморандум) про перемир'я і без попередніх умов затвердити в Нормандському форматі. Це позитивно позначиться на атмосфері і продуктивності переговорного процесу як Мінського, так і Нормандського формату.

Сценарій двосторонніх відносин навряд чи передбачає найближчим часом повномасштабну зустріч на вищому рівні. Якісь контакти можливі поки в багатосторонньому форматі (Нормандські). Але для цього потрібні нові креативні ініціативи, які зацікавлять іншу сторону. Однак, що може зацікавити Кремль крім односторонніх поступок України?

З іншого боку, вакуум контактів, як і "сон політичного розуму", породжує чудовиськ. Тому діалог апріорі необхідний, хоча б поки на експертному рівні. Багаторічна практика і результати нашого тристороннього експертного діалогу, ініційованого Фондом Конрада Аденауера, таку необхідність підтверджують.

ВИСНОВКИ

Протягом останніх десятиліть велась нищівна пропаганда на російських телеканалах та у пресі, але це не увінчалось успіхом на міжнародній арені. Під час кібервійни, було атаковано безліч офіційних і міністерських сайтів Грузії. Констатуючи той факт, що інформаційне протистояння, яке коштувало для Росії чималих грошей, все одно на міжнародному рівні ці дії не були визнаними, а тільки засудженими цивілізованим світом. З приводу кібервійни, то грузинська сторона фатально її програла, держава не була готова до такої кількості хакерських атак.

Завдяки ініціативі французького президента Саркозі, який звернувся до учасників конфлікту, було досягнуто ряд порозумінь. Ніколя Саркозі закликав до одностороннього припинення вогню і підписання мирного договору. Але виконання одного із найголовніших пунктів угоди, як вивід російських збройних сил з території Абхазії та Південної Осетії так і не відбувся.

Також парламентом Росії було визнано дві сепаратистські республіки – Абхазію та Південну Осетію, але таке рішення не було схвалено ні ООН, ні провідними структурами Європи. Це був прямий акт агресії, окупації та зазіхання на територіальну цілісність і державний суверенітет Грузії.

Жодна держава, яка поважає міжнародне право, демократію та мораль не підтримала Росію, а тільки засудила такі дії і проявила солідарність щодо суверенітету і територіальної цілісності Грузії. Російська Федерація отримала негативний імідж на міжнародній арені після такої неповаги до її сусіда Грузії.

Невід'ємним фактом підтримки Грузії є те, що більшість міжнародних організацій були за мирне врегулювання конфлікту і за деескалацію даної ситуації. ООН, НАТО, ОБСЄ і ЄС виразили неабияке схвилювання стосовно подій, котрі відбулися у регіоні Закавказзя та закликали сторони припини вогонь та притримуватись миру. Адже людські життя дорожче, ніж будь-які війни.

Отже, вторгнення Росії на територію Грузії було жорстким, добре спланованим та швидким. Грузинські сили обороняли міста і села з усіх сил, але чисельність російських військ переважала, підготовка до операції була блискавичною. Але західний демократичний світ не підтримав Росію у її діяннях і не проголосив ніякого схвалення, а тільки засудив такі неправомірні, злочинні дії і був проти визнання квазі-республік Абхазії та Південної Осетії.

Давно розроблений російським урядом контроль за засобами масової інформації був важливим фактором ефективного здійснення інформаційної кампанії проти України. Російський наратив був інструменталізований за допомогою одночасного обміну повідомлень. Наприклад, основні російські телеканали брали активну участь у формуванні думок щодо ситуації в Україні з самого початку кризи. Контроль здійснюється безпосередньо Адміністрацією Президента, включаючи також контрольований урядом Інтернет-тролінг, який є зростаючим, недостатньо дослідженим явищем, що використовується для підтримки наративу російського уряду. Цей контроль над засобами масової інформації ускладнив для демократичних держав з вільними засобами масової інформації конкуренцію потужним, синхронізованим повідомленням від російського уряду.

Інформаційна кампанія Росії займала центральне місце у її операціях в Україні. Інформаційна кампанія і пов'язані з нею військові дії Росії відповідають характеристикам нової форми війни, де межі між миром і війною, іноземними військовими силами і місцевими групами самооборони розмиті, а основний простір протистояння перемістився з фізичної складової, у психологічну, в серця і уми населення. Крім можна вважати випробувальним прикладом для Росії у тестуванні цієї нової форми війни, де гібридна, асиметрична війна, що поєднує інтенсивну інформаційну кампанію, кібервійну та використання висококваліфікованих сил спеціальних операцій, грає ключову роль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ще терористи використовували Twitter для збільшення ситуаційної інформації [Електронний ресурс]. URL: <http://irevolution.net/2013/02/14/terrorists-used-twitter>
2. Шутов Р. Російська пропаганда в українському інформаційному полі. Підсумки-2014 / Р. Шутов [Електронний ресурс]. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/monitoring/advocacy_and_influence/rosiyska_propaganda_v_ukrainskomu_informatsiynomu_poli_pidsumki2014/
3. Чи можна назвати відключення російського ТБ в Україні цензурою? [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/03/24/7020070/>
4. Цыгичко В. Н., Смолян Г. Л., Черешкин Д. С. Информационное оружие как геополитический фактор и инструмент силовой политики. / В. Н. Цыгичко, Г. Л. Смолян, Д. С. Черешкин. М.: ИСА РАН, 2007. 178 с.
5. Цветкова Н. А. Программи Web 2.0 в публічній дипломатії США / Н.А.Цветкова // США і Канада: економіка, політика, культура. 2011. № 3. С. 109.
6. Фридман Т. Плоский мир: краткая история XXI в. / Т. Фридман. М.: АСТ, 2006. 198 с.
7. Ушанов П. В. Медіа рилейшнз. Основні аспекти взаємодії ЗМІ та зв'язків з громадськістю / П. В. Ушанов. М., 2009. 71 с.
8. Требін М. Інформаційне суспільство. Війни нової епохи / М. Требін // Віче. 2002. № 4. (121). С.64-98.
9. Тоффлер Э. Третья волна. / Э. Тоффлер. М.: АСТ, 1999. 203 с.
10. Томсон К. Програмные средства защиты информации / К. Томсон. М., 1993. 117 с.
11. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційні засади): підручник / Г П. Ситник. К.: НАДУ, 544 с.

12. Россия, Путин и победа в Великой Отечественной [Электронный ресурс]. URL: www.golos-ameriki.ru/content/putin-victory-in-world-war2-2-10-12-112084454.html
13. Російська пропаганда [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/РосмcbKa_пропаганда
14. Путин в выступлении 18 марта 2014 озвучил позицию России по Крыму [Электронный ресурс]. URL: www.topnews.ru/news_id_66287.html
15. Присяжнюк М. М. Глобальне інформаційне протиборство та його революційний шлях [Електронний ресурс] / М. М. Присяжнюк, М. А. Шайного // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. 2011. № 26. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Natural/VKNU_vsn/2011_26/Visnik_26_19.pdf
16. Поляруш А. А. Украина: эволюция “революций” / А. А. Поляруш, А. М. Юрченко. К.: Саммит-Книга, 2013. 219 с.
17. Плэтт В. Информационная работа стратегической разведки / В. Плэтт. М.: Изд-во ИЛ, 1958. 342 с.
18. Називай агресію “захистом”: принципи інформаційної війни проти України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25293307.html>
19. Мудрак Л. В. Конвергентні медіа як наукова категорія та суб’єкт інформаційного простору / Л. В. Мудрак // Вісн. Нац. академії держ. упр. при Президенті України. К., № 2. С. 144.
20. Лисенко В. В. Чутки – активний засіб модифікації суспільної свідомості / В. Лисенко // Політичний менеджмент. 2004. № 6 (9). С.96-184.
21. Леонтьєва Л. Є. Історія використання психологічних операцій Німеччиною і Радянським Союзом в роки Другою Світової війни (1941-1945 рр.): Дис...канд.воен.наук / Л. Леонтьєва. Л.: ДУ «Львівська політехніка», 1997. 179 с.
22. Лассвелл Г. В. Техника пропаганды в мировой войне. / Г. Лассвелл. / Сокр. с англ. в обработке Н. М. Потапова. М.,1999. 199 с.
23. Лавров подтверждает слова Путина “Украина – это даже не государство” [Электронный ресурс]. URL: www.unian.net/news/245484.html

24. Кун Т. Структура научных революций. / Т. Кун. М.: АСТ, 2003. 235с.
25. Інформаційний обоз Російської війни [Електронний ресурс]. URL: www.osvita.mediasapiens.ua/material/28604/
26. Жарков Я. М. Інформаційно-психологічне протиборство (еволюція і сучасність): [монографія] / Я. М. Жарков, В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк та ін. К.: ПАТ "Віпол", 2013. 248 с.
27. Дроздовська О. М. Понятійно-категорійний апарат масової свідомості як різновиду суспільної свідомості // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Зб.наук.праць / Гол. ред. В. Г. Воронкова. Вип. 39. Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2009. С. 121–139.
28. Грушин Б. А. Массовое сознание: Опыт определения и проблемы исследования / Б. Грушин. М.: Политиздат, 1987. С. 368-420.
29. Аксию солдат-срочников Нацгвардии организовала ФСБ России – СБУ [Электронный ресурс]. URL: liga.net/news/politics/20547fsb-rossii
30. Alberts D. S., Garstka J. J., Stein F. P. Network Centric Warfare. Developing and Leveraging Information Superiority? 2nd ed., revised / D. S. Alberts, J. J. Garstka, F. P. Stein // CCRP. 2000. February. P. 20-31.
31. Laaneots Ants (April 2016). "The Russian-Georgian War Of 2008: Causes And Implication". Estonian National Defence College. pp. 56–57, p. 35., p. 37., pp. 58–59., pp. 56–57., pp. 331–332., p. 334.
 URL:[https://is.muni.cz/el/1423/podzim2012/MVZ208/um/35586974/Small Nations_and_Great_Powers_A_Study_of_Ethnopolitical_Conflict_in_the_Caucasus_.pdf](https://is.muni.cz/el/1423/podzim2012/MVZ208/um/35586974/Small_Nations_and_Great_Powers_A_Study_of_Ethnopolitical_Conflict_in_the_Caucasus_.pdf)
32. Anatol L. (11 August 2008). "Analysis: roots of the conflict between Georgia, South Ossetia and Russia". The Times. / URL:<https://web.archive.org/web/20080812234237/http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article4498709.ece>
33. Herpen V., Marcel H. (2014). Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism. Rowman & Littlefield. pp. 206–209, pp. 233–235., p. 210. , p. 54., p. 55.

34. "FACTBOX-What is Georgia's rebel South Ossetia region?". Reuters. 8 August 2008. / [URL:https://www.reuters.com/article/idUSL8557850](https://www.reuters.com/article/idUSL8557850)
35. Rodgers J. (28 November 2006). "Georgia's NATO bid irks Russia". BBC News./ [URL:http://news.bbc.co.uk/2/hi/6190858.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/6190858.stm)
36. Pagnamenta Robin (8 August 2008). "Analysis: energy pipeline that supplies West threatened by war Georgia conflict". The Times./ [URL:https://web.archive.org/web/20080903221915/http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article4484849.ece](https://web.archive.org/web/20080903221915/http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article4484849.ece)
37. Gearan A. (9 August 2008). "Georgia's oil pipeline is key to U.S. support". San Francisco Chronicle. / [URL:https://www.sfgate.com/news/article/Georgia-s-oil-pipeline-is-key-to-U-S-support-3201499.php](https://www.sfgate.com/news/article/Georgia-s-oil-pipeline-is-key-to-U-S-support-3201499.php)
38. "What NATO Summit Declaration Says on Georgia". Civil.Ge. 04.04.2008. / [URL: https://old.civil.ge/eng/article.php?id=17521](https://old.civil.ge/eng/article.php?id=17521)